

MECELLE’NİN YÖNTEMİ VE HUKUK DİLİNE KATKISI

Şükrü KARATEPE*

“Herkesin anlayacağı surette bir risale yazıp
Takvim’ül Edvar tesmiye ettim ve Lisan-ı Türki
ilim lisanı olamaz diyenlere, lisanımızın her şeye kadir
olduğunu ve bu lisan ile her fenden güzel eserler
yazılabileceğini tasdik ettirdim.”
(Ahmet Cevdet Paşa, **Maruzat**)

Arapçada sayfa, dergi, ciltlenmiş veya rulo biçiminde kitap anlamlarına gelen “mecelle”, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri Türkçesinde, antoloji, dergi, derleme, külliyat gibi çok yazarlı veya geniş kapsamlı yayınları ifade etmek için kullanıldı. Özel anlamda ise Mecelle, Tanzimat Dönemi’nde Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında çalışan bir komisyon tarafından, İslam hukukunun Hanefi mezhebi esas alınarak hazırlanan özel hukuk kanunları külliyatının kısaltılmış adıdır. Tam adı *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye* olan külliyatta, medeni, borçlar ve ticaret hukuku ile hukuk muhakemeleri kapsamına giren konu ve kurumlar düzenlenmiştir.

Bu yazıda *Mecelle*’nin dil özellikleri ve Türk hukuk diline katkıları üzerinde durulacaktır. Ancak, *Mecelle*’nin hazırlanması ve yazım yöntemi bilinmeden, salt dili üzerine yapılacak açıklama ve yorumlar dayanaktan yoksun kalır. Mukaddime ve 16 kitaptan oluşan *Mecelle*, 7 kişiden oluşan Mecelle Komisyonu tarafından yaklaşık 9 yılda hazırlandı. Kitapların konusuna göre, komisyonda görev alan hukukçuların bir kısmı değişti. Düzenlenecek konuların uzmanı olan yeni üyelerin katılımıyla, yazım tamamlanana kadar toplam 18 hukukçu görev yaptı.

Mecelle’nin hazırlandığı dönemde Osmanlı toplumu, bütün kurumlarıyla köklü bir değişim yaşıyor, dil de bu değişimden payına düşeni alıyordu. 9 yıl süren hazırlanma sürecinde, dilde meydana gelen değişim ve yeni katılan üyelerin dil

* Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üni.

tercihleri, kitapların yazımına da yansdı. Komisyon üyelerinin değişmesi ve kitapların farklı zamanlarda hazırlanması, kaçınılmaz olarak *Mecelle*'de kullanılan dil ve anlatımı çeşitlendirdi.

Mecelle'nin Hazırlanması

Tanzimat Dönemi yöneticileri, devletin geleneksel askeri ve idari teşkilatı gibi, adliye teşkilatının da değişimin ortaya çıkardığı yeni sorunları çözmeye yetersiz kaldığı görüşündeydi. Bu anlayışa bağlı olarak, devletin adliye yapısı da değiştirildi. Yargı teşkilatında tek hâkimle çalışan eski şeriye mahkemelerinin yanında, genellikle çok hâkimle çalışan, Batı tarzı nizamiye mahkemeleri kuruldu. Şeriye mahkemeleri, tamamen İslam hukuku uygulanan aile ve miras hukuku davalarına; nizamiye mahkemeleri ise kısmen İslam hukuku, kısmen Batı'dan adapte edilen yeni kanunların uygulandığı borçlar ve ticaret hukuku davalarına bakıyordu.

İslam hukukunu uygulayan mahkemeler, önlere gelen uyuşmazlıkları, benzer konularda daha önce verilmiş olan ve fıkıh kitaplarında toplanan fetvalara göre karara bağlıyorlardı. Fetva kitaplarının en muteberi 16. yüzyılda Halebi İbrahim Efendi tarafından Arapça yazılan ve sonradan Osmanlı Türkçesine de çevrilen *Mülteka*'dır. *Mülteka*, 19. yüzyıla kadar, kadı ve müftülerin en güvenilir başvuru kaynağıydı. 19. yüzyılda, devlet ve toplum yapısını değiştiren ekonomik ve sosyal şartları gereği gibi anlayarak, fıkıh kitaplarındaki uygun fetvaları bulacak hukukçu temininde sıkıntı çekilmeye başlandı.

Tanzimat Dönemi'nde, ekonomisi dış pazarlara açılmaya başlayan devlet, Batılı devletlerle ikili ticaret anlaşmaları yapıyordu. Yapılan ikili anlaşmalar, sanayileşmiş ülkelerle ticari ilişkileri teşvik ediyor, yerli üretim dış ticaretin gereklerini karşılayacak şekilde değişiyordu. Cevdet Paşa, *Tezakir* adlı kitabında, Osmanlı Devleti ile Batılı devletlerin ticari ilişkilerinde, Kırım Harbi'nden sonra büyük bir artış olduğunu belirtiyor. Artan bu ticari ilişkilerin sağlıklı şekilde yürütülmesinde mevcut hukuk yetersiz kalıyordu.

Geleneksel toplumun hukuk sorunlarına ilişkin içtihatların toplandığı klasik fetva külliyyatında, yeni ekonomik ve sosyal uyuşmazlıkları çözmeye yetecek hükümler olmadığı gibi, fetva kitaplarını anlayıp uygulayabilecek yeterince hukukçu da yoktu. Nizamiye Mahkemelerinde İslam hukukuna göre bakılan davalarda hüküm verecek hukukçuların temininde yaşanan zorluk, *Mecelle*'nin gerekçesinde şu ifadelerle dile getiriliyor: “*Şimdi ise şer’i ilimlerde maharetli zatlar ender görülür olduğundan, Nizamiye Mahkemeleri’nde icap ettiğinde fıkıh kitaplarına müracaat etmek suretiyle şüpheleri halledebilecek aza bulundurmak şöyle dursun, memleketimiz dahilinde bulunan bu kadar Şer’iye Mahkemeleri’ne kafi kadı bulmak problem olmuştur.*” Sıkıntının giderilmesi için, özellikle Nizamiye Mahkemeleri'nin görevine giren Borçlar Hukuku ve Ticaret Hukuku alanlarında yeni düzenlemelerin yapılması gerekiyordu.

Tanzimat yöneticilerinin, ülkenin sorunlarını Batı'yı örnek alarak çözme politikaları, Osmanlı toplumunu sanayileşmiş güçlü devletlerin etkisine ve müdahalesine açık hâle getirmişti. Batılı ülkelerin müdahalesi, yapılan hukuk düzenlemelerini de yönlendiriyordu. 1850 tarihli *Ticaret Kanunnamesi* Fransa'dan alınmıştı. Fransa bu defa da Tanzimat reformlarının ruhuna uygun olarak, Osmanlı vatandaşlarına etnik ve dinî ayırım yapılmadan uygulanacak ortak medeni kanun olarak "Code Napoleon"un alınması konusunda baskı yapıyordu.

Tanzimat yönetici ve aydınları arasında, her konuda olduğu gibi, Nizamiye Mahkemelerinde uygulanacak yeni kanunların Batı'dan tercüme edilmesi ya da İslam hukukuna dayalı yerli kanunların hazırlanması konusunda görüş ayrılığı vardı. Âli Paşa ve çevresindeki bürokrat ve aydınlar, *Fransız Medeni Kanunu*'nun tercüme edilmesini savunurken; Ahmet Cevdet Paşa, İslami esaslara dayanan ve geleneği reddetmeyen, temkinli bir hukuk reformundan yanaydı. O dönemde Adliye Nazırı olarak görev yapan Cevdet Paşa, geçiş dönemlerinde, eskiyi tamamen inkâr ve terk etmeyi, değişime karşı direnirip ihtiyaç duyulan yenilikleri yapmamak kadar yanlış ve tehlikeli buluyordu. Fuat Paşa'nın da yerli kanun hazırlanması görüşüne destek vermesiyle, 1868'de Mecelle Cemiyeti kurularak Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında çalışmaya başladı.

Mecelle Cemiyeti, bir yıl süren yoğun çalışmayla, ilk olarak 100 maddeden oluşan *Mukaddime* ile "alım-satım" akdini düzenleyen Birinci kitabı (*Kitab'ül Büyu*) hazırladı. *Mukaddime* ve birinci kitap, 1869'da Sultan Abdülaziz tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. Diğer kitaplar da hazırlandıkça yine padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe kondu. Nihayet 1876'da, Sultan II. Abdülhamid'in, "ispat ve yemin"i düzenleyen 15. kitap ile "yargılama"yı düzenleyen 16. kitabı onaylamasıyla *Mecelle* külliyatı tamamlandı.

Mecelle'nin Yöntemi

Dünyanın evrensel nitelikli iki önemli hukuk sistemi olan Roma hukuku ve İslam hukukunun klasik düzenlemeleri "meseleci" (kazuistik) yöntemle hazırlanmıştır. İngilizcede "case law" adı verilen bu yöntemde, ortaya çıkan hukuk meselelerinden hareketle, genel kurallara gidilmektedir. Meseleci yöntemle hazırlanan kanunlarda, toplum hayatında karşılaşılmaması muhtemel hukuk meseleleri tespit edilerek, hukuk normu hâline getirilir. Yapılan düzenlemelerde, hukukun temel kavram ve kurumları, uygulayıcılara yorum ve takdir hakkı bırakmayacak kesinlikte tanımlanır. Kanun koyucu, ortaya çıkması muhtemel bütün durumlara çözüm getirmeyi amaçladığından, kanunlar çok maddeli, maddeler ise uzun ve ayrıntılı yazılır.

Roma hukuku alanında yapılan en eski ve geniş kapsamlı kanunlaştırma (kodifikasyon) *Corpus Iuris Civilis*'dir. İmparator Justinianus'un talimatıyla 529-534 yıllarında İstanbul'da hazırlanan *Corpus Iuris Civilis*, meseleci yöntemle yazıldı.

Değişik metinlerde dağınık olarak korunan Roma hukuku bilgisi, *Corpus Iuris Civilis*'te konularına göre tasnif edilerek, düzenli bir kanun külliyatı hâline getirildi. *Corpus Iuris Civilis*, Batı'da 19. yüzyıla kadar, kilise hukuku ile birlikte, özel hukuk alanının temel kanunu olarak uygulandı.

Modernleşme döneminde, güçlenen ulus devletinin, hızla gelişen ticaret ve sanayinin ortaya çıkardığı hukuk sorunlarını çözümlenecek yeni kanunlara ihtiyaç duyuldu. İlk olarak Fransa'da 1804'te, Napoleon'un emriyle hazırlanan Code Civil yürürlüğe girdi. Code Napoleon, başta Almanya olmak üzere, öteki Avrupa ülkelerinde ulusal nitelikli temel kanunların hazırlanmasına öncülük etti. Avrupa'da 19. yüzyılda yürürlüğe konan temel kanunların hepsi, Roma hukuku ve *Corpus Iuris Civilis* geleneğine bağlı kalınarak, "meseleci" metotla hazırlandı. Meseleci yöntemle hazırlanan kanunların en uç örneği, 17 bin maddeden oluşan *Prusya Kanunu*'dur.

Mecelle, gerek temel kaynak olan klasik İslam hukuku literatürüne sadık kalınması, gerekse o dönemde Batı'da hâkim olan kanunlaştırma anlayışının benimsenmesi nedeniyle "meseleci" yöntemle hazırlandı. Ancak, "soyut norm" yöntemi de tamamen ihmal edilmedi. İlk 100 maddeden oluşan genel ilkeler "soyut norm", diğer bölümler ise "meseleci" yöntemle yazıldığından, 1851 maddeden oluşan, orta büyüklükte bir kanunname ortaya çıktı.

Evrensel nitelikli büyük hukuk sistemleri, önceki dönemlerinin hukuk birikimini reddetmiyor. Roma hukuku, Orta Doğu'nun kadim hukuk kültürünü benimserken, İslam hukuku da gelişme sürecinde Roma hukukundan yararlandı. Roma hukuku ile İslam hukuku arasında yapılan karşılaştırmalar, her iki hukuk sisteminin dayandığı temel ilke ve kuralların, her dönemde geçerliliğini koruyan evrensel değerler olduğunu gösteriyor. Hukuk sistemleri arasındaki bu benzerlik ve etkileşim, *Mecelle*'nin hazırlanmasında da görülür. *Mecelle* hazırlanırken, ağırlıklı olarak İslam hukukunun Hanefi mezhebi esas alınmakla beraber, o dönemde Batı'da yürürlükte olan kanunlardan da yararlanıldı.

Hanefi mezhebi, hukuk meselelerinde farklı görüşleri savunan ekollere ve doktrin zenginliğine sahip bir mezheptir. Klasik dönemde, hakim ve kadıların, hüküm verirken, farklı görüşlerden dilediğine göre karar verme konusunda geniş takdir hakları vardı. Hakimlere tanınan geniş takdir hakkı, uygulamada benzer konularda farklı kararların verilmesine sebep oluyordu. *Mecelle*'nin Gerekçe'sinde bu durum, "*Hanefi Mezhebi'nde muhtelif devirlerde pek çok müçtehit gelmiş ve aralarında pek çok ihtilaf ortaya çıkmıştır. Birbirinden farklı bu kadar fazla görüş arasından sahil olanlarını ayırarak, meselelerin ona tatbikinde büyük zorluk vardır*" şeklinde eleştirilmektedir.

Mecelle hazırlanırken, Hanefi mezhebi içindeki farklı ekollerinin, Fetvahaneye hâlen uygulanan ve günün ihtiyaçlarını en iyi karşıladığı düşünülen içtihatları seçilerek norm hâlinde düzenlendi. Yapılan bu düzenlemeye uyarak karar vermek

zorunda olan hâkimlerin, fıkıh ekollerinden herhangi birinin içtihadını uygulama konusunda takdir hakkı kalmadı. Mecelle'nin Gerekçesi'nde, "içtihat icap ettiren meselelerde ise, kanun koyucu irade olarak Müslümanların reisi olan Padişah, hangi görüşü emrederse ona uyulacağı" belirtilmektedir. Bu ifadeye göre, artık hukuk uyuşmazlıkları, fakihlerin içtihatlarına göre değil, padişahın iradesiyle yürürlüğe giren kanunlara göre karara bağlanacaktı.

Mecelle, Gerekçe, Mukaddime ve 16 kitaptan oluşmaktadır. Komisyon üyelerinin isim ve imzalarıyla padişaha sunulan Gerekçe'de, *Mecelle*'nin hangi nedenlerle ve nasıl bir yöntemle hazırlandığı açıklanmaktadır. İlk yüz maddeden oluşan ve "Kavaid-i Fıkhiyye" adı verilen Mukaddime'de, külliyyatın tamamının anlaşılmasında ve uygulanmasında yol gösterici nitelikte olan genel ilke ve kurallar yer almaktadır. İslam hukukunun kaynaklarına dayanarak hüküm verilmesinin esaslarını düzenleyen bu ilke ve kurallar, Hanefî mezhebinin ünlü müçtehitlerinin eserlerinden seçilen ilkeler "soyut norm" yöntemiyle kanun maddesi hâline getirildi.

İnsan ilişkilerinden doğan özel hukuk meseleleri, *Mecelle*'de, kitaplar hâlinde bölümlere ayrılarak düzenlendi. Her kitabın başında, o kitapta düzenlenen konunun terimlerinin tanımlandığı maddelerden oluşan bir mukaddimeye yer verildi. Maddelerin uygulanmasında anlam ve yorum birliği sağlanması amacıyla, bölüm içinde düzenlenen hukuk dalının terimleri mukaddimede tanımlandı. Toplam 1851 maddeden oluşan *Mecelle*'nin, 200 maddesinde hukuk terimleri tanımlanır. Örneğin, 1. kitabın 66 maddeden oluşan mukaddimesinde "Satım Akdi"nin, 10. kitabın 15 maddeden oluşan mukaddimesinde "Ortaklık Akdi"nin terimleri tanımlanmıştır. Hukuk bilgisi yetersiz olan Nizamiye Mahkemesi hâkimlerine, uygulamada yol göstermek ve kolaylık sağlamak amacıyla, bazı maddelerin sonuna fıkıh kitaplarından alınan yorum ve açıklamalar eklenmiştir.

Hukuk Diline Katkısı

Söze dayalı bir bilim dalı olan hukukta, akıl yürütmenin ve meseleleri açıklamanın aracı dildir. Dünyanın bütün dilleri, yerel veya ulusal; hukuk sistemleri ise uygarlıklar düzeyinde ve evrensel niteliklidir. Roma hukuku ve İslam hukuku, uygarlık tarihinde bilinen evrensel nitelikli iki büyük hukuk sistemidir. Kendi özgün hukuk sistemini geliştiren bu iki uygarlık çevresinde, yerel ve ulusal dillerin üzerinde, ortak bir hukuk dili gelişmiştir. Roma hukuku ve Hristiyan kültürüne dayanan Batı uygarlığı kapsamına giren ülkelerin ortak hukuk dili Latince'dir. Başta *Kur'an* ve sünnet olmak üzere, temel kaynakları Arapça olan İslam uygarlığı kapsamına giren ülkelerin ortak hukuk dili ise Arapçadır.

Klasik dönemde Avrupa'da temel disiplinlerde eğitim, Latince yapılırdı; felsefe, hukuk, ilahiyat, matematik, tıp alanındaki klasik metinlerin tümü Latinceydi. Roma hukuku alanındaki en geniş kapsamlı kanunlaştırma olan *Corpus Iuris Civi-*

lis Latince ile kaleme alındı. Modernleşme döneminde, güçlenen ulus devlet anlayışının gereği olarak, eğitimin yerel dillerle yapılması yaygınlaştı. Hukuk eğitimi millî dillerle yapılıncaya, yasalar ve diğer hukuk metinleri de ulusal dillerde kaleme alınmaya başlandı. Ancak hukuk terimleri, ağırlıklı olarak Latince kökenli olma özelliğini korudu. Bugün hukuk eğitiminin ulusal dillerde yapıldığı Almanya, Fransa, İngiltere, İspanya ve İtalya'da hukuk terimleri Latince kökenlidir. Bu nedenle, Avrupa ülkelerinde, hukuk alanında kariyer yapanların, en azından hukuk terimlerini anlayacak derecede Latince bilmesi gerekiyor.

İslam hukukunun, başta *Kur'an* ve sünnet olmak üzere, temel kaynakları Arapça olduğundan, klasik dönemde İslam dünyasında, Arapça kökenli ortak bir hukuk dili gelişti. Hukuk eğitimi Arapça yapıldı, fıkıh kitapları ve fetva derlemeleri Arapça yazıldı. Yüzlerce yıl süren araştırma ve uygulamalarla gelişen bu hukuk dili, Müslüman toplumların konuşma dili ile bütünleşerek, kültürün önemli unsurlarından biri hâline geldi. Klasik Türk hukuk dili de böyle zengin bir kültürün mirasçısı olmanın avantajlarına sahiptir. Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinin modernleşmeci yönetici ve aydınları da klasik hukuk dilini benimsediler. Modernleşmenin gereği olarak Batı'dan alınan kanunlar, Arapça kökenli ortak hukuk dilinin terimleriyle Türkçeye tercüme edildi.

İslam hukuku alanında yapılan en geniş kapsamlı kanunlaştırma olan *Mecelle*, Arapça kökenli terimler kullanılarak Türkçe yazıldı. Fıkıh kitaplarında dağınık hâlde bulunan ve ağırdalı bir anlatımla yazılmış olan İslam hukukunun ilke ve kuraları, *Mecelle*'de herkesin kolayca okuyup anlayacağı sade bir dille sistemleştirilerek kanun maddeleri hâline getirildi. Özellikle hukukun temel ilkelerine ilişkin olan ilk yüz madde, dil, anlatım ve anlam bakımından, kuyumcu titizliğiyle işlenen çok dikkatli bir çalışmanın ürünüdür.

Hukuk metinleri genellikle, hayal kurmaya izin vermeyen ve edebî niteliği zayıf olan metinlerdir. Özellikle kanunlar, kesin anlam taşıyan, katı gerçekçi ve dogmatik bir dille kaleme alınır. *Mecelle* de bir hukuk ve kanun kitabıdır. Ancak, hazırlanma biçimi ve yazımında uygulanan yöntem, *Mecelle*'ye çok yönlü edebî nitelikler de kazandırdı. "Kavaid-i Fıkhiye" bölümünde yer alan "*Asıl sakıt oldukta fer dahi sakıt olur*", "*Hatası zahir olan zanna itibar yoktur*", "*Kelamda asıl olan manayı hakikidir*", "*Örf ile tayin nas ile tayin gibidir*" hükümleri, dogmatik gerçekliği ifade eden kanun maddesinden çok, ahenkli ve vezinli yazılmış şiir mısraları gibidir.

Uzman gözüyle yapılacak bir incelemede, klasik edebiyat sanatlarından birçoğunun *Mecelle*'nin yazımında uygulandığı görülür. Örneğin, genel ilkeleri düzenleyen maddede, az sözle çok mana ifade edilerek, klasik edebiyatımızda yaygın olan "icaz sanatı" başarıyla uygulanmıştır. İlk bakışta kolay gibi görünen bu hükümlerin, taklit edilerek aynı anlamı ifade eden benzerlerinin yazılması oldukça zordur. Yine bu maddelerin, üzerine kitap yazılacak derinlikteki anlamları, kısa bir cümlede sade dille ifade etmesi, "sehli mümteni" sanatına örnek gösterilebilir.

Mecelle'nin, dönemin Osmanlı bürokrasisinde kullanılan resmî yazı dilinden oldukça sade bir dili, yalın ve kolay anlaşılır bir üslubu vardır. Komisyon Başkanı olan Ahmet Cevdet Paşa, edebiyat, hukuk, tarih alanında eserler veren çok yönlü bir bilim adamıydı; dil bilgisi kitabı olarak kaleme aldığı *Kavaid-i Osmaniye* ve *Kavaidi Türkiye* adlı eserlerinde, dilin sadeleşmesini savunuyordu. Komisyonlar tarafından hazırlanan kitaplar, Cevdet Paşa'nın onayından sonra padişaha sunuluyordu. Bu nedenle, dil ve anlatım özellikleri bakımından *Mecelle*'nin Ahmet Cevdet Paşa'nın eseri olduğu söylenebilir.

Mecelle hazırlanırken, her kitabın girişinde, o kitapta düzenlenen hukuk disiplininin temel kavram ve terimleri, tartışmaya yer vermeyecek kesinlikte tanımlanır. Farklı anlamlar çıkarılmasına fırsat vermemek ve uygulamacılara kolaylık sağlamak için, maddelerde ele alınan meseleler en ince ayrıntısına kadar açıklanır. Bazı maddelerde bir cümle içinde, birden fazla terimin tanımlandığı da olur. Örneğin “*İstisna bir şey yapmak üzere ehli sanat ile akdi mukavele etmektir ki, yapana (sani) ve yaptırana (müstesni) ve yapılan şeye (masnu) denilir*” şeklinde bir cümleden oluşan 124. maddede dört terimin tanımı yapılmaktadır.

Mecelle'de yapılan açıklama ve tanımlar, Cumhuriyet Dönemi hukuk dilinin alt yapısını oluşturmuştur. 1926'da İsviçre'den alınan *Medeni Kanun* ve Borçlar Kanunu, 1927 tarihli *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu* ve 1956 tarihli *Ticaret Kanunu* da yine *Mecelle*'nin kavram ve terimleriyle yazıldı. Türk özel hukukunun temel kavram ve terimlerinin neredeyse tümü *Mecelle*'den alındı. Tanzimat Dönemi'nin ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlanan *Mecelle*, Cumhuriyet Dönemi'nin özel hukuk düzenlemelerine kavramsal çerçeve kazandırdı.

Türkçedeki genel sadeleşmeye bağlı olarak, hukuk dili de belli ölçülerde sadeleşti. Cumhuriyetin kuruluş döneminde yürürlüğe giren özel hukuk kanunlarının çoğu, sadeleşen bu dille son yıllarda yeniden yazıldı. Ancak, kanunlar arı Türkçe ile yazılmasına rağmen, *Mecelle*'den alınan terimler ağırlıklı olarak varlığını korudu. Günümüzün sade diliyle yazılan kanunlarda varlığını sürdüren terimlerin ilk akla gelenlerinden şöyle bir liste yapılabilir: *akit, beyan, define, ehliyet, emtia, feragat, gaip, gasp, hapis, ıslah, ibraz, ihbar, ihraz, ihtar, intifa, ipotek, irat, istihkak, kayyum, mahsup, mecra, miras, menfaat, muaccel, müteselsil, nafaka, rehin, ret, rücu, şerh, tahsil, takip, takyit, tasarruf, tasfiye, tazminat, tebliğ, temlik, tenkis, tereke, terkin, tescil, tevdi, usul, vakıf, vasi, vasiyet, vasiyetname, velayet, veli, zilyetlik*.

Mecelle'nin yalın ve veciz olan genel hükümleri, sadece hukukçular tarafından değil, ortalama aydınların da gündelik konuşmalarında kullandıkları özlü sözler gibidir. Maksudı doğru ifade etmeye yeterli bir hukuk metni yazabilmek için, hukuk kurallarının dayandığı düşünce sistemini ve dünya görüşünü, kaleme alınan dilin kurallarını ve edebiyatını da yeterince bilmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında *Mecelle*'nin “*Beraet-i zimmet asıldır*”, “*İçtihad ile içtihad nakz olunmaz*”, “*Mani zail oldukça memnu avdet eder*”, “*Mevrid-i nasta içtihadı mesağ yoktur*”, “*Şek ile*

yakin zail olmaz”, şeklinde, şiirsel bir üslupla formüle edilen hükümleri, sağlam bir dil ve edebiyat bilgisi yanında, sağlam bir dünya görüşünü ve bin yıllık köklü kültürel birikimi özümsemenin berraklığını da yansıtır.

Mecelle, Osmanlı toplumunda yaşanan hukuki ilişkileri, ayrıntılara inerek titiz bir şekilde düzenlemesi bakımından, genel tarih ve toplum bilimleri için de güvenilir bir kaynaktır. Düzenlediği konuları, kolay ve doğru anlaşılmaları için örneklerle analiz etmesi nedeniyle *Mecelle*, öğretici yönü olan bir ders kitabı özelliğine sahiptir. Kavram ve terimleri açıklaması nedeniyle, aynı zamanda bir hukuk ansiklopedisidir. Türk hukuk diline ve genel kültüre sağladığı çok yönlü ve geniş kapsamlı katkı nedeniyle *Mecelle*'nin hiçbir zaman tam olarak yürürlükten kalkmayacağı söylenebilir.